

ศึกษาพัฒนาเศรษฐกิจไทย-ญี่ปุ่น¹

ชวินทร์ ลินะบรรจง

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์อยู่ที่การวิเคราะห์ประสบการณ์ การพัฒนาการเศรษฐกิจของไทยที่ผ่านมาโดยอาศัยประสบการณ์ ญี่ปุ่นเป็นตัวเปรียบเทียบ ในมุมมองเชิงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ทั้งสองประเทศมีจุดเริ่มต้นที่คล้ายคลึงกันจากประเทศปิดและ ด้อยพัฒนาแต่ได้ผลลัพธ์ที่แตกต่างกันจากการเปิดประเทศและ แบบแผนการพัฒนา ในเชิงเศรษฐศาสตร์การพัฒนา ผู้ประกอบการ (entrepreneur) จึงเป็นมากกว่าปัจจัยการผลิตที่ 4 นอกเหนือ ไปจาก แรงงาน ที่ดิน และ ทุน การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้ประกอบการ และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (economic growth) ทั้งในเชิงประวัติศาสตร์และในเชิงทฤษฎีการเจริญเติบโต แสดงให้เห็นถึง สาเหตุและความเชื่อมโยง (causal link) ระหว่าง ความเป็นผู้ประกอบการกับการเจริญเติบโตว่าเป็นปัจจัยแห่งการ พัฒนาที่ญี่ปุ่นมีแต่ไทยไม่มี นัยแห่งนโยบายการพัฒนาที่สำคัญ ก็คือ ในระยะยาวการเพิ่มปัจจัยการผลิตมิได้ทำให้เกิดการพัฒนา หากแต่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้าง เปรียบได้กับการ ผลัดเปลี่ยนกระดองปูที่เป็นเหตุของการเติบโตหาใช้อาหารไม่

คำ

สำคัญ

ผู้ประกอบการ การ พัฒนาเศรษฐกิจ

¹ ปรับปรุงจากงานวิจัยเรื่อง พัฒนาเศรษฐกิจไทย: มุมมองจากประวัติศาสตร์ ผู้วิจัยขอขอบคุณ ทุนสนับสนุนการวิจัย จากกองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ภายใต้ “ทุนวิจัยทั่วไป” ตามสัญญาเลขที่ ทบ 1/2/2559

The Study of Economic Development between Thailand and Japan

Chawin Leenabanchong

Abstract

The aim of this research was to compare the initial conditions and the institutional and socioeconomic policy changes in the 19th century between Japan and Thailand by revisiting Japan's experiences. According to economic history, the Two isolated and underdeveloped Asian countries, Thailand and Japan, have diverged in terms of development courses and outcomes. In the development economic aspect, entrepreneurs and institutions are extra input apart from capital, labor, and land which make output grow. The causal link between entrepreneurs and economic growth is the key to development success, which Thailand does not have. As a consequence, the change in institutions is recommended to promote development rather than traditional inputs alone.

Key words

Entrepreneurship,
E c o n o m i c
development

1. บทนำ

งานชิ้นนี้เป็นความพยายามที่จะรวมเอาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ (economic history) ที่มุ่งเน้นการศึกษาประสบการณ์ความสำเร็จในอดีตของประเทศพัฒนาแล้ว (developed economy) กับเศรษฐศาสตร์การพัฒนา (development economics) ที่มุ่งเน้นการศึกษาสภาพสาเหตุของความด้อยพัฒนาในปัจจุบันของประเทศที่ด้อยพัฒนาซึ่งแน่นอนว่ามีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่หากจัดแยกเป็นกลุ่มออกมา ปัจจัยด้านสถาบันที่อาจหมายถึง กฎ ระเบียบ กฎหมาย และ/หรือ นโยบายต่างๆ นั้นมีความสำคัญและเป็นมากกว่าปัจจัยการผลิตที่ 4 หรือ ผู้ประกอบการ (entrepreneur) ที่นอกเหนือจาก แรงงาน ที่ดิน และทุน และน่าจะเป็นสาเหตุของการพัฒนาที่เป็นจุดสนใจสำคัญร่วมกันระหว่างการศึกษาทั้งในด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจและเศรษฐศาสตร์การพัฒนา เนื่องจากสถาบันมีผลต่อแรงจูงใจของหน่วยทางเศรษฐกิจหรืออีกนัยหนึ่งก็คือผู้ประกอบการที่จะตัดสินใจลงทุนเปลี่ยนแปลงในเทคโนโลยี สะสมทุนทั้งทุนกายภาพ การเงิน หรือในตัวมนุษย์ อันเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเจริญเติบโต การเพิ่มขึ้นของระดับเทคโนโลยีจึงมิได้เป็นผลมาจากภายนอก (exogenous) หากแต่เป็นผลมาจากภายใน (endogenous) ที่เกิดจากความต้องการของคนในสังคมร่วมกัน ด้วยเหตุนี้เอง การเปลี่ยนแปลงในสถาบัน² จึงเป็นเรื่องระยะยาวเพราะโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนั้นล้วนมีที่มาจากอดีต ประวัติศาสตร์ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองเข้ามามีบทบาท ความแตกต่างในปัจจุบันด้านสถาบันนี้เองเป็นสาเหตุสำคัญอันหนึ่งที่อธิบายถึงความแตกต่างในระดับการพัฒนาระหว่างประเทศ

วัตถุประสงค์ของบทความวิจัยนี้อยู่ที่การวิเคราะห์ประสบการณ์การพัฒนาการเศรษฐกิจของไทยที่ผ่านมาโดยอาศัยประสบการณ์ญี่ปุ่นเป็นตัวเปรียบเทียบดังปรากฏในส่วนที่ 2 เนื่องจากในมุมมองเชิงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจทั้งสองประเทศมีจุดเริ่มต้นที่คล้ายกันจากประเทศปิดและด้อยพัฒนา เริ่มยุคทันสมัย (modernization) จากการเปิดเสรีทางการค้ากับประเทศตะวันตกในช่วงกลางทศวรรษที่ 19 ในเวลาใกล้เคียงกัน แต่ได้ผลลัพธ์ที่แตกต่างกัน แม้ว่าญี่ปุ่นเสียหายย่อยยับจากการเป็นผู้แพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ใช้เวลาประมาณ 20 ปีก็สามารถยกระดับกลายเป็นประเทศพัฒนาแล้วประเทศแรกในเอเชีย ขณะที่ประเทศไทย ณ ปัจจุบันใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาแล้วกว่า 11 แผนกินเวลาไปกว่า 50 ปี ก็ยังไม่สามารถยกระดับให้เป็นประเทศที่พัฒนาแล้วได้ และมีแนวโน้มที่จะเป็นประเทศที่ติดกับดักรายได้ปานกลาง (middle-income trap nation) หากยังคงพึ่งพาแบบแผนการพัฒนาที่อาศัยปัจจัยการผลิตดั้งเดิม (แรงงาน ที่ดิน และทุน) เป็นปัจจัยขับเคลื่อนอยู่เช่นเดิม การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการ และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทั้งในเชิงประวัติศาสตร์และในเชิงทฤษฎีการเจริญเติบโตแบบมหภาค (macro-economic growth theory) ดังปรากฏในส่วนที่ 3 จะเป็นวิธีการศึกษาเพื่อให้ทราบถึง มิติที่เชื่อมโยงระหว่างผู้ประกอบการกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ส่วนที่ 4 จะเป็นการวิเคราะห์เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจไทยภายใต้กรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่ได้กล่าวมาแล้วและสภาพความเป็นจริงเกิดขึ้น ซึ่งจะทำให้ได้นัยแห่งนโยบายการพัฒนาออกมาอย่างเป็นรูปธรรม

² สถาบันจึงแตกต่างไปจากวัฒนธรรม (culture) ที่เชื่อกันว่าอยู่นอกเหนือการควบคุม เช่น ศาสนา

ที่เป็นประโยชน์ต่อภาวะที่เป็นอยู่และการพัฒนาประเทศไทยในทิศทางที่ถูกต้องต่อไป

2. สภาพเริ่มต้น

จุดเปลี่ยนที่สำคัญของสภาพเริ่มต้นทางเศรษฐกิจสังคมอันเกิดจากปัจจัยภายนอกและมีผลมาถึงปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าเริ่มต้นเมื่อสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ บรมุขยรัตนราชวรวิวงศ์วรุตมพงศบริพัตร สิริวัฒนราชกุมารได้ขึ้นครองราชย์เป็นพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์ไทยองค์ที่ 5 ของราชวงศ์จักรี ระหว่างปี ค.ศ. 1868-1910 ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกับการครองราชย์และฟื้นฟูอำนาจของจักรพรรดิเมจิของประเทศญี่ปุ่นระหว่างปี ค.ศ. 1868-1912

2.1. การปฏิวัติอุตสาหกรรมในโลกตะวันตก มาสู่การเปิดการค้าเสรีในโลกตะวันออก

ก่อนหน้ารัชกาลที่ 5 (รัชกาลที่ 1 - 4) ระบบเศรษฐกิจไทยอาจกล่าวได้ว่าเป็นระบบปิดจากการค้าระหว่างประเทศ การผลิตและการค้า

ดำเนินไปภายในประเทศเพื่อเลี้ยงตนเอง (self-sustained economy) เป็นหลัก เมื่อมีส่วนเหลือจากการบริโภคจึงนำไปแลกเปลี่ยนในสิ่งของตนเองขาดแคลนหรือผลิตไม่ได้ แม้ว่าจะมีการค้าระหว่างประเทศเกิดขึ้นก่อนหน้านี้แต่ก็เป็นไปอย่างจำกัด เนื่องจากระบบการค้าเป็นไปแบบผูกขาดโดยรัฐเป็นผู้ทำการค้าแต่เพียงผู้เดียว (state trade) หรือในบางกรณีอาจให้สิทธิกับขุนนางข้าราชการหรือพ่อค้าไปทำการแทน นโยบายการค้าโดยรัฐไทยที่เกิดขึ้นเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สนับสนุน³ ก็คือ (1) รัฐเป็นผู้ผูกขาดการค้าระหว่างประเทศ (2) หากรัฐไม่มีความต้องการสินค้าจากต่างประเทศก็จะไม่มีการค้าเกิดขึ้น และ (3) ประเทศในขณะนั้นมิได้พึ่งพาการค้าระหว่างประเทศเพื่อเป็นแหล่งที่มาของรายได้หรือสินค้าที่จำเป็น จะมีการค้าหรือไม่ก็ไม่ได้เป็นเงื่อนไขที่จำเป็นของประเทศเหมือนเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน⁴

ระบบการค้าโดยรัฐในลักษณะข้างต้นนี้อาจถือได้ว่าเป็นมาตรฐานการค้าระหว่างประเทศที่ดำเนินการโดยประเทศเอเชียตะวันออก เช่น จีน และ ญี่ปุ่น ในห้วงเวลานั้นในชื่อของ ระบบกวางตุ้ง (Canton System) ซึ่งเป็นระบบการค้าที่รัฐผูกขาด

³ ระบบเศรษฐกิจแบบปิดจากการค้าระหว่างประเทศที่ผลิตเพื่อเลี้ยงตนเองที่เงินมีบทบาทน้อย แตกต่างจากระบบในปัจจุบันที่เป็นระบบแบบตลาด (market economy) ที่ผลิตเพื่อการค้าระหว่างประเทศที่มีการชำระราคาด้วยเงิน

⁴ แม้ว่าจะมีข้อมูลจากหลายแหล่ง เช่น นิธิ (2555 หน้า 70) ที่อ้างถึง Crawford (1915) กล่าวว่าการค้าต่างประเทศเป็นสาขาที่ทำได้กับประเทศมากที่สุดในช่วงต้นรัตนโกสินทร์นั้นจำเป็นต้องพิจารณาจากข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ดังต่อไปนี้ร่วมด้วยคือ (ก) พระคลังสินค้าทำหน้าที่เป็นตัวแทนรัฐไทยทำการค้าแต่เพียงผู้เดียวโดยมิได้มีการระบุเมืองท่าเช่นในระบบกวางตุ้ง (ข) กษัตริย์ทุกพระองค์ในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ (รวมถึงขุนนางและ/หรือพ่อค้า) มีเรือเพื่อค้าขายกับต่างประเทศอันเป็นที่มาของรายได้ส่วนพระองค์พร้อมๆ กับกิจการของแผ่นดิน (ค) สินค้าที่นำไปค้ามาจากส่วย (เป็นการระบายสินค้าที่ได้มาโดยไม่มีต้นทุนเพื่อเป็นรายได้) หรือสินค้าอื่นๆ ที่จัดซื้อจากราษฎรเมื่อสินค้าที่ได้จากส่วยมีแนวโน้มลดลง และ (ง) การผูกขาดดังกล่าวมุ่งจะประกันว่าเรือหลวงจะได้สินค้าเพียงพอเพื่อบรรทุกไปขายเสียก่อน มิใช่การผูกขาดเพื่อมุ่งเอากำไรจากพ่อค้าที่ต้องการซื้อสินค้าดังกล่าว นิธิ (2555, หน้า 84) แม้ว่าการค้าต่างประเทศจะถูกอ้างว่ามีความสำคัญ แต่ (1) การแยกระหว่างรายได้แผ่นดินกับส่วนตนที่มีมากกว่า นิธิ (2555, หน้า 90) จากการค้าต่างประเทศจึงทำได้ยากและในบางครั้งยังถูกใช้เป็นเครื่องมือในการบำรุงเลี้ยงดูเจ้านายเพราะสามารถพระราชทานระวางบรรทุกในเรือหลวงให้แก่เจ้านายที่ไม่มีเรือไปค้าขาย และ (2) ไม่มีผลต่อสังคมในวงกว้างเพราะมีเฉพาะกษัตริย์ ชนชั้นสูง และพ่อค้าเท่านั้นที่เกี่ยวข้องได้ประโยชน์ ขณะที่ไพร่เป็นเพียงผู้ส่งส่วยให้กับมูลนายตามที่ถูกกำหนดไว้เท่านั้น ดังนั้นปริมาณการค้าที่สูงจึงมิได้หมายความว่ามีความสำคัญในฐานะรายได้ของประเทศที่จะขาดเสียมิได้ดังเช่นในปัจจุบัน ข้อสังเกตประการหนึ่งก็คือ หากแยกระหว่างรายได้แผ่นดินจากการค้าต่างประเทศในฐานะผู้ค้า (ที่อาจมิได้ทั้งกำไรและขาดทุน) กับภาษีที่เกิดจากการค้าต่างประเทศและการผลิต ส่วนหลังมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมีความสำคัญมากกว่า นิธิ (255, หน้า 84-5)

ทำการค้าระหว่างประเทศแต่เพียงผู้เดียว (แต่อาจมอบสิทธินี้ให้กับเอกชน)และเพื่อให้การดูแลการผูกขาดนี้เป็นอย่างดีเรียบร้อยจึงมักกำหนดเมืองท่าเพื่อการค้ากับคู่ค้าต่างประเทศเพียงแห่งเดียว (single port commerce system) จีนจึงกำหนดให้เมืองกวางตุ้งเป็นเมืองท่าค้าขายกับต่างชาติ เช่นเดียวกันญี่ปุ่นที่กำหนดให้เกาะเล็กๆ ที่คนสร้างขึ้นมาชื่อ เตะจิมะ (出島) ที่ตั้งอยู่ในอ่าวของเมืองนางาซากิ เป็นเมืองท่าค้าขายกับต่างชาติ เหตุผลสำคัญเพื่อจำกัดอิทธิพลของต่างชาติให้อยู่ในขอบเขตที่ผู้ปกครองสามารถตรวจสอบและควบคุมได้โดยง่าย ข้อเท็จจริงที่สนับสนุนก็คือข้อเรียกร้องที่ภายหลังกลายเป็นข้อตกลงในสนธิเบอร์รี่และสัญญาเบาริ่งที่มีคล้ายคลึงกันก็คือ การอนุญาตให้พ่อค้าสามารถเดินทางไปติดต่อการค้าได้โดยเสรีไม่ให้ถูกจำกัดบริเวณและคู่ค้าเหมือนเช่นในระบบกวางตุ้ง

การปฏิวัติอุตสาหกรรมในโลกตะวันตกของอังกฤษในปลายศตวรรษที่ 18 นอกจากจะเป็นการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิต การค้า และการบริโภคอย่างมีนัยสำคัญแล้วยังมีผลต่อประเทศในโลกตะวันออกอีกด้วย ด้วยเครื่องจักรไอน้ำ เรือจึงไม่จำเป็นต้องพึ่งแรงลมแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ทำให้เรือสามารถเดินทางทวนกระแสน้ำได้อีกด้วย เส้นทางการค้าทางบกที่รู้จักในชื่อของ *เส้นทางสายไหม* ก็ได้เปลี่ยนไปเป็นเส้นทางทางทะเลที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ (บรรทุกสินค้าได้มากกว่า) มากกว่าแทน จีนจึงเป็นเป้าหมายสำคัญลำดับแรกของอังกฤษอันเนื่องมาจากจีนมีสินค้าทุกอย่างที่อังกฤษอยากได้เพื่อการบริโภคของตนเองและเพื่อการค้ากับประเทศอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น ผ้าไหม เครื่องกระเบื้อง ชา เครื่องเทศ และอื่นๆ ฯลฯ แต่ในทางกลับกันจีนมิได้มีความต้องการที่เท่าเทียมกันในสินค้าจากฝ่ายอังกฤษแต่อย่างใด การขาด

ดุลการค้าอย่างเรื้อรังที่ต้องชำระด้วยโลหะที่มีค่า น่าจะเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้เกิดสงครามฝิ่นในเวลาต่อมาเมื่ออังกฤษใช้ฝิ่นเป็นตัวกลางในการชำระค่าสินค้าแทนโลหะที่มีค่าแทนโดยการนำฝิ่นจากอาณานิคมในอินเดียและอัฟกานิสถานมาขายให้กับชาวจีนเพื่อนำเงินไปชำระค่าสินค้าที่ซื้อ การเปิดการค้าเสรีจากพ่อค้ากับรัฐจีนมาสู่ระดับพ่อค้าต่อพ่อค้าจึงเป็นข้อเรียกร้องที่สำคัญเพื่อให้สามารถนำเอาฝิ่นมาชำระเป็นค่าสินค้าได้นั่นเอง

หากพิจารณาถึงช่วงเวลาของเหตุการณ์ในขณะนั้นดังปรากฏในตารางที่ 1 จะเห็นภาพของการแผ่อิทธิพลของโลกตะวันตกมาสู่โลกตะวันออกอันเป็นผลจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมได้ชัดเจนขึ้น ในขณะที่การปรับตัวของประเทศ เช่น ไทย และญี่ปุ่น ในการเปิดประเทศเพื่อการค้าเสรีจึงมิได้เป็นไปได้ไปเพราะความบังเอิญหรือความไม่รู้แต่อย่างใด หากแต่มีการเรียนรู้จากประสบการณ์ของจีนว่าด้วยสภาพที่เป็นอยู่ไม่สามารถต้านทานความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจากชาติตะวันตกได้

ในกรณีของไทย จุดเปลี่ยนที่สำคัญก็คือ การทำสนธิสัญญาเบาริ่งในปลายสมัยรัชกาลที่ 4 (ค.ศ. 1855) แม้ว่าก่อนหน้านั้นฝ่ายอังกฤษได้มีความริเริ่มแก้ไขสนธิสัญญาเบอร์รี่ที่มีอยู่เดิมเพื่อแก้ไขการค้าที่ถูกผูกขาดโดยรัฐแต่ไม่ได้รับการสนองตอบจากฝ่ายไทยแต่อย่างใด การริเริ่มปรับจุดยืนด้านนโยบายการค้าจากการผูกขาดการค้าโดยรัฐไทยมาเป็นการเปิดการค้าเสรีทำให้รัฐไทยในฐานะคู่เจรจามีอำนาจต่อรองในการจำกัดสินค้าบางจำพวก เช่น ฝิ่น ให้เป็นการค้าระหว่างรัฐต่อรัฐที่สามารถจำกัดการจำหน่ายและบริโภคได้ สิ่งนี้จึงเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยในเวลาต่อมา ในเชิงทฤษฎีแล้วการผูกขาดโดยรัฐในการค้าระหว่างประเทศทำให้ผลประโยชน์

ตกอยู่กับคนบางกลุ่ม เช่น ขุนนาง พ่อค้า ที่ได้รับสิทธิในการค้าแทนรัฐไทยเท่านั้น ในขณะที่เมื่อมีการเปิดการค้าเสรีตามข้อตกลงในสนธิสัญญาเบาริ่งทำให้คนทุกกลุ่มในสังคมได้ประโยชน์ นอกจากนี้แล้วอังกฤษและชาติตะวันตกอื่นๆ ที่ใช้ความตกลงเช่นเดียวกันกับสนธิสัญญาเบาริ่งในลักษณะของการปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์ (Most Favor Nation) มีผลทำให้คู่แข่งอื่นๆ ไม่สามารถใช้ฝีมือมาชำระค่าสินค้าได้เหมือนเช่นที่อังกฤษทำกับจีนที่ทำความเสียหายให้กับประเทศได้มากกว่า หากพิจารณาในมุมนี้ข้อโต้แย้งเรื่องความเสียเปรียบจากการทำสนธิสัญญาเบาริ่ง เช่น สิทธิสภาพนอกอาณาเขต หรือ การสูญเสียอธิปไตยทางเศรษฐกิจด้านการคลังจากการถูกจำกัดให้เก็บภาษีได้เพียงจุดเดียวด้วยอัตราแน่นอน (ร้อยละ 3) ที่ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้าโดยต่างชาติเป็นผู้ให้ความเห็นชอบร่วมกับฝ่ายไทยจึงไม่น่าจะเป็นข้อโต้แย้งที่มีน้ำหนักและความสำคัญอีกต่อไป

2.2.ผลต่อโครงสร้างการผลิต การค้า และการเงิน

ผลของสนธิสัญญาเบาริ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในโครงสร้างทางเศรษฐกิจของไทย จากระบบเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตนเองที่เงินมีบทบาทน้อยได้กลายมาเป็นระบบแบบตลาด (market economy) ที่มีการชำระราคาด้วยเงินแทน

เมื่อการผลิตเริ่มปรับเปลี่ยนไปผลิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการในสินค้าจากต่างประเทศ ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ที่ไม่ได้ถูกนำมาใช้งานอย่างเต็มที่ (underemployment) เช่น ที่ดิน และ แรงงาน ไปเพื่อผลิตเพื่อส่งออก ข้าวเป็นตัวอย่งที่ดีที่แสดงให้เห็นว่าจากการผลิตเพื่อไว้บริโภคภายในครัวเรือนและนำส่วนที่เหลือจากการบริโภคไปแลกกับสิ่งของจำเป็นอื่นๆ ได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นการผลิตเพื่อขาย ชำระราคาด้วยเงิน และนำเงินที่ได้ไปซื้อสินค้าที่จำเป็นแทน ที่ดิน

ตารางที่ 1 บันทึกเหตุการณ์ที่สำคัญของการเข้ามาในโลกตะวันออกของชาติตะวันตกและผลที่เกิดขึ้น

ปี ค.ศ.	เหตุการณ์	ผลที่เกิดขึ้น
1840	สงครามฝิ่นครั้งแรกระหว่างอังกฤษกับจีน	จีนยอมทำ Nanjing Treaty 1842
1853	สหรัฐฯ มาถึงญี่ปุ่นเป็นครั้งแรก	U.S. - Japan Treaty of Peace and Amity 1854
1855	จอห์น เบาริ่ง มาไทย	Treaty of Friendship and Commerce between Siam and Great Britain 1856
1856	สงครามฝิ่นครั้งที่สองระหว่างอังกฤษกับจีน	จีนยอมทำTianjin Treaty 1858
1858	สหรัฐฯ มาญี่ปุ่นเป็นครั้งที่สอง	U.S. - Japan Treaty of Amity and Commerce 1858
1868	จักรพรรดิเมจิ และ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์	เริ่ม ยุคฟื้นฟูเมจิ Meiji Restoration (1868-1912) และ ยุคปฏิรูปจุฬาลงกรณ์ Chakkri Reformation (1868-1910)

ที่มา: รวบรวมโดยผู้เขียน

รกร้างที่ยังไม่ได้ถูกใช้งานและแรงงานที่ว่างงาน หรือใช้งานไม่เต็มที่จึงถูกนำมาใช้งานเพิ่มมากขึ้น ตามจำนวนเรือต่างชาติที่เข้ามาค้าขายเพิ่มมากขึ้น อันเป็นผลจากการเปิดการค้าเสรี ในขณะที่มีความต้องการในเงินเพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนมากขึ้นตามไปด้วย

ข้อสังเกตที่สำคัญก็คือโครงสร้างการผลิตเพื่อตอบสนองต่ออุปสงค์ภายนอกได้กลายมาเป็นคุณลักษณะจำเพาะที่สำคัญของโครงสร้างเศรษฐกิจไทยมาจนถึงปัจจุบันที่พึ่งพาต่างชาติทั้งในด้านเทคโนโลยี การค้า และการผลิต โดยมีได้มีการเปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญแต่ประการใด สินค้า เช่น ข้าว ยาง ดีบุก และไม้สัก จึงกลายเป็นสินค้าในอดีตที่มีฐานการผลิตในประเทศไทยที่ใช้ non-tradable factors เช่น ที่ดิน แรงงาน เพื่อตอบสนองอุปสงค์จากต่างประเทศเป็นสำคัญ มิได้มีการบริโภคหรือถูกนำไปแปรรูปภายในประเทศต่อให้เป็นสินค้าที่มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นกว่าสินค้าขั้นปฐมแต่อย่างใด ข้าวจึงถูกปลูกโดยคนไทยบนพื้นดินไทย แต่ชาวนาไทยกลับจำกัดบทบาทตนเองอยู่เพียงผู้ปลูก บทบาทต่อไปในเชิงแนวตั้งที่มีมูลค่าเพิ่มในสัดส่วนที่สูงมากกว่า เช่น พ่อค้าคนกลาง การแปรรูป (โรงสี) หรือ พ่อค้าส่งออก ต่างตกอยู่ในมือของคนต่างชาติเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่สินค้า เช่น ยาง ก็ถูกนำเข้ามาปลูกมิได้เป็นพืชพื้นเมืองแต่อย่างใด หรือ ดีบุกและไม้สักที่ต่างก็อาศัยเทคโนโลยีและทุนจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่เพื่อนำมาใช้ในกระบวนการผลิต⁵ ผลของการเจริญเติบโตที่ได้รับจึงตกอยู่ในมือของต่างชาติเป็นสำคัญและไม่มีความไม่

เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้สูง

ในโครงสร้างด้านการเงิน จากโครงสร้างเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตนเองที่เป็นระบบแบบแลกเปลี่ยนสินค้าที่ส่วนใหญ่ไม่ได้อาศัยเงินเป็นตัวกลางในการชำระราคาได้เปลี่ยนมาเป็นแบบระบบตลาดทำให้มีความจำเป็นต้องใช้เงินเพื่อชำระราคา การขยายตัวของปริมาณการค้าจากการส่งออกทำให้มีเงินทุนไหลเข้าในรูปแบบของเงินตราต่างประเทศ เช่น เหรียญกษาปณ์ เพื่อแลกเปลี่ยนเป็นเงินสกุลท้องถิ่น เช่น พดด้วง เพื่อนำไปซื้อสินค้า/บริการ นำเชื่อได้ว่าปริมาณเงินที่หมุนเวียนในระบบมีเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมากดังหลักฐานของการทำเงินพดด้วงไม่ทันกับความต้องการของพ่อค้าต่างชาติที่นำเงินตราต่างประเทศมาแลกจนทำให้ทางการไทยต้องออกประกาศอย่างเป็นทางการกำหนดให้เงินตราต่างชาติสามารถนำมาใช้ชำระราคาควบคู่ไปกับเงินพดด้วงในฐานะเงินสกุลท้องถิ่นได้ โดยกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนไว้ที่ 3 เหรียญกษาปณ์เท่ากับ 5 บาท⁶ อย่างไรก็ตามวิวัฒนาการของระบบการเงินไทยยังคงเป็นไปอย่างไร้การควบคุมหรือถูกชี้นำจากรัฐไทยแต่อย่างใดเนื่องจากเงินในขณะนั้นยังทำหน้าที่อย่างจำกัดเพียงเพื่อเป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนยังขาดซึ่งสถาบัน เช่น กฎหมาย นโยบายและตัวกลางทางการเงินเพื่อสร้างและควบคุมปริมาณเงิน เช่น ธนาคารกลาง และองค์กรเพื่อการรับฝากเงินและปล่อยกู้ เช่น ธนาคารพาณิชย์ ทำให้เงินออมที่เกิดขึ้นในระบบไม่มีช่องทางที่สามารถนำเอาไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับระบบเศรษฐกิจได้อย่างถูกต้องมีประสิทธิภาพ

⁵ นายเหมือง นายหัว หรือ นายห้าง(ป่าไม้) อันเป็นชื่อเรียกผู้ประกอบการ/นายทุนต่างชาติในกิจการเหมืองแร่ดีบุกและป่าไม้เป็นตัวอย่างข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ที่ดี

⁶ ดู Lailak, S. (1933-56) ประกาศใช้เงินตราต่างประเทศ ค.ศ.1856 หน้า 229-233 อนุญาตให้ใช้เงินตราต่างประเทศเพื่อชำระราคาสินค้าในประเทศได้ เนื่องจากผลิตเงินไม่ทันกับความต้องการของพ่อค้าต่างชาติที่นำเงินมาแลก

2.3. นัยสำคัญในเชิงเศรษฐกิจของไพร่และทาส

การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจจากระบบผลิตเพื่อเลี้ยงตนเองมาเป็นระบบตลาดของประเทศไทยนั้นจะสำเร็จไม่ได้เลยหากปราศจากการเลิกระบบไพร่ (covee system) และทาส

ไพร่นั้นเป็นระบบของการใช้แรงงานโดยอาศัยอำนาจรัฐโดยปราศจากผลตอบแทน สถานะพลเมืองที่เป็นเสรีชนในสมัยก่อนการเลิกทาสจึงไม่มีแต่อย่างใด ชายไทยในช่วงอายุประมาณ 15-70 ปี หากมิได้เป็นทาสก็ต้องเป็นไพร่ที่มีสังกัดเพื่อที่เจ้าสังกัดจะได้เรียกใช้แรงงานเพื่อทำนุบำรุงชาติ หากมีสังกัดกับหน่วยงานรัฐโดยตรงก็จะเป็น *ไพร่หลวง* แต่หากมีสังกัดโดยอ้อมกับขุนนาง ก็จะเป็น *ไพร่สม กว้าง* ส่วนไพร่ผู้ที่ไม่สังกัดแต่ไม่ยอมมาทำงานตามที่เจ้าสังกัดต้องการเนื่องจากอาจมีถิ่นที่อยู่ห่างไกลหรือมีหน้าที่การงานที่อยู่แล้วหากเจ้าสังกัดยินยอมก็อาจจะยอมเสียเงินหรือสิ่งของที่รัฐอยากได้มาแทนแรงงานก็จะเป็น *ไพร่ช่วย* กระบวนการเลิกทาส การเริ่มใช้ระบบการจ้างข้าราชการ และการเกณฑ์ทหารจึงเป็นการปลดปล่อยไพร่และทาสให้มาเป็นกำลังแรงงานและผู้บริโภคที่มีอิสระในการตัดสินใจในเชิงเศรษฐกิจไปในเวลาเดียวกัน แม้จะกระทำในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป แต่ก็เป็นการกระทำที่สอดคล้องตอบสนองต่ออุปสงค์รวมที่เพิ่มขึ้นจากการเพิ่มขึ้นในการส่งออกได้อย่างถูกที่ถูกเวลา หากปราศจากอุปทานรวมที่เพิ่มขึ้นตามจำนวนแรงงานที่จะไปทำงานร่วมกับที่ดินที่มีอยู่อย่างมากมายซึ่งมิได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์เพื่อให้เกิดผลผลิตขึ้นมา การเพิ่มขึ้นในอุปสงค์รวมจากความต้องการสินค้าไทยจากต่างประเทศก็ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตการค้าและเพิ่ม GDP ได้

นอกจากนี้แล้ว ยังมีนัยสำคัญต่อผู้อพยพชาวจีนที่ทำให้พวกเขาเหล่านั้นเลือกบทบาททางเศรษฐกิจที่จะเป็นพ่อค้าคนกลางหรือผู้ประกอบการที่เป็น *คนนอก* แทนความเป็นพลเมืองที่เป็น *คนใน* การเป็น *คนนอก* จึงไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องโดยตรงกับการผลิตที่ใช้หรือเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต เช่น ที่ดิน ดังเช่นพลเมืองที่เป็นคนพื้นเมืองเพื่อหลีกเลี่ยงการเป็นไพร่ที่อาจต้องเสียภาษี (ส่วย) หรือถูกเกณฑ์แรงงาน สถานะทางเศรษฐกิจของชาวจีนในไทยจึงถูกกำหนดมาจากระบบไพร่และทาส

3. ผู้ประกอบการและการเจริญเติบโต

3.1. กรอบแนวคิดของผู้ประกอบการ

ในเชิงทฤษฎี ผู้ประกอบการเป็นมากกว่าปัจจัยที่ 4 ที่นอกเหนือไปจาก แรงงาน ที่ดิน และทุน ในฐานะปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเจริญเติบโต เหตุก็เพราะในเชิงการเจริญเติบโตของผลผลิต (growth accounting) ปัจจัยดั้งเดิมทั้ง 3 นี้ไม่สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงในผลผลิตได้ทั้งหมด ส่วนที่เหลือที่อธิบายไม่ได้จึงถูกยกให้เป็นผลการประกอบการ (entrepreneurial activities) ของผู้ประกอบการหรือปัจจัยที่ 4 ซึ่งเป็นปัจจัยที่จับต้องหรือสังเกต (วัด) ได้ยากกว่าปัจจัยดั้งเดิมทั้ง 3 เปรียบได้กับพ่อครัว (ผู้ประกอบการ) ที่จะรวบรวมและตัดสินใจเลือกใช้วัตถุดิบใดมาทำเป็นอาหาร การประกอบการของพ่อครัวดังกล่าวย่อมมีผลทำให้ราคา (มูลค่า)อาหารมีส่วนเพิ่มที่มีมากกว่าราคา (มูลค่า) วัตถุดิบตามฝีมือการปรุงอาหารของพ่อครัวแต่ละคนและนำมาซึ่งการเจริญเติบโตของผลผลิตที่แตกต่างกันออกไปในรายได้ของแต่ละร้านอาหาร (ประเทศ) ที่พ่อครัวนั้นทำงานอยู่

หากทักทักหรือสมมุติว่ามีฝีมือการปรุงอาหารของพ่อครัวคนนี้เป็นผลมาจาก (ปัจจัย) ภายนอกที่อาจเป็นพรสวรรค์ซึ่งติดตัวมาแต่กำเนิด

หรือสืบทอดโดยสายเลือดจากคนในตระกูลที่ต่างก็เป็นพ่อ/แม่ครัวก็จะเป็นไปตามแนวความคิดการเจริญเติบโตอันเป็นผลจากภายนอก (exogenous growth) ที่นำโดย Solow (1956) การยกระดับการผลิตของเส้นการผลิตจึงเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงในระดับเทคโนโลยี เช่น ฝีมือการปรุงอาหาร อันเป็นผลมาจากการประกอบการของผู้ประกอบการซึ่งเป็นผลมาจาก (ปัจจัย) ภายนอกที่นอกเหนือไปจากการเพิ่มปริมาณปัจจัยภายใน เช่น ทุน และ/หรือ แรงงาน นั่นเอง⁷ แต่ในปัจจุบันแนวคิดดังกล่าวถูกโต้แย้งว่าฝีมือการปรุงอาหารมาจากการฝึกปรือของคนที่จะมาเป็นพ่อครัวเป็นสำคัญ มิได้เป็นพรสวรรค์ติดตัวมาตั้งแต่เกิดหรือสืบทอดผ่านสายเลือดแต่อย่างใด เหตุที่ทำให้เกิดการพัฒนาในฝีมืออาจมาจากการมองเห็นในผลตอบแทนหรือกำไรจากการเป็นพ่อครัวที่เป็นแรงจูงใจผลักดันให้มีการพัฒนาฝีมือการปรุงอาหาร ดังนั้นแนวคิดเรื่องการเจริญเติบโตอันเป็นผลจากภายนอกจึงเปลี่ยนไปเป็นการเจริญเติบโตอันเป็นผลจากภายใน (endogenous growth) แทน ตามที่ Lucas (1988) และ Romer (1990) ได้นำเสนอการคิดค้นรายการอาหารใหม่ๆ จากวัตถุดิบเดิมที่มีอยู่ที่ดี ใช้วิธีการปรุงอาหารและนำเสนอที่ต่างไปจากเดิมที่ดี หรือการจัดการงานในครัวเสียใหม่เพื่อให้ความสะดวกมากขึ้น ล้วนเป็น innovation ในแง่มุมต่างๆ ที่เป็นคุณสมบัติสำคัญที่พ่อครัวที่ทำหน้าที่ผู้ประกอบการจำเป็นต้องมี

3.2.ความหมายของผู้ประกอบการ

ถ้าหากกล่าวว่าผู้ประกอบการคือผู้ที่ทำหน้าที่รับความเสี่ยง อันเกิดจากการสร้างธุรกิจใหม่หรือ ฟื้นฟูธุรกิจที่มีอยู่เดิม ผู้ประกอบการจึงมิใช่ผู้จัดการ การทำหน้าที่ของ Steve Jobs ในบริษัท Apple หรือ Jack Ma ผู้ก่อตั้งและเจ้าของ web page ขายสินค้า Alibaba จึงสะท้อนภาพให้เห็นถึง ความเป็นผู้ประกอบการ (entrepreneurship) หรืออีกนัยหนึ่งคือคุณสมบัติรวมถึงประวัติความเป็นมาของผู้ประกอบการว่า จะต้องมีความพหุหรือคุณสมบัติในลักษณะใดเมื่อเข้ามาเป็นผู้ประกอบการ และต้องการเงื่อนไขอะไรจากกิจการและ/หรือสังคมจึงจะทำให้เกิดผู้ประกอบการเช่น Steve Jobs ความเป็นผู้ประกอบการจึงทำให้ผู้ประกอบการมีหลายบทบาทโดยเฉพาะบทบาทในเชิงพลวัต

ในระยะเริ่มแรก ผู้ประกอบการถูกให้ความหมายไว้ว่าเป็นผู้ที่รับความเสี่ยงจากการแสวงหากำไร Cantillon (1680-1774) บทบาทในเชิงพลวัตในสภาพแวดล้อมที่ไม่มีการคาดการณ์อย่างสมบูรณ์ (imperfect foresight) จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดผู้ประกอบการ เหตุก็เพราะความเปลี่ยนแปลงและความไม่แน่นอน (uncertainty) จะไม่มีปรากฏในเชิงสถิติ กำไรจึงเกิดจากความเสี่ยงในเชิงพลวัต บทบาทของผู้ประกอบการจึงมาจากการตัดสินใจซื้อด้วยราคาที่แน่นอน (ในเวลาปัจจุบัน) โดยคาดการณ์ราคาที่จะขายได้ในอนาคตบนความไม่แน่นอน (เนื่องจากเป็นราคาที่ยังไม่เกิดขึ้นจริง) เมื่อ Knight (1921) แยกแยะความแตกต่างระหว่าง ความเสี่ยง (risk) และความไม่แน่นอน

⁷ จีนหรืออินเดียจึงเป็นตัวอย่างที่ดีของปริมาณแรงงานที่มีมากจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรแต่ไม่ก่อให้เกิดการเจริญเติบโตเนื่องจากไม่มีการเพิ่มในระดับเทคโนโลยี ในกรณีของจีนที่เป็นระบบเศรษฐกิจแบบวางแผนจากส่วนกลางมาก่อน การเจริญเติบโตในช่วงปิดประเทศ จึงแตกต่างออกไปอย่างเห็นได้ชัดเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงที่ยอมรับบทบาทของผู้ประกอบการที่แสวงหากำไรส่วนบุคคลที่เริ่มต้นมาจากวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่น (Town and Village Enterprises) ระหว่างปี ค.ศ.1978-1992 และได้เข้ามาทดแทนบทบาทของรัฐวิสาหกิจ (State Owned Enterprises) ที่ด้อยประสิทธิภาพในเวลาต่อมาอันเป็นพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม การพัฒนาของจีนจึงมิใช่มาจากการเปิดประเทศยอมรับนักลงทุนจากต่างชาติเข้าไปลงทุนแต่เพียงลำพัง ดู Yang and Li (2008)

รูปธรรมของผู้ประกอบจึงชัดเจนขึ้นเนื่องจากผู้ประกอบการรับความไม่แน่นอนที่ไม่สามารถไปออกตัว หรือ square/balance position ด้วยการทำประกันหรืออีกนัยหนึ่งคือกระจายความเสี่ยง (diversify risk) ไปให้ผู้อื่นได้เนื่องจากการตัดสินใจของผู้ประกอบการมิได้เป็นการทำซ้ำในเรื่องเดียวกันที่เคยเกิดขึ้นมาก่อนหน้านี้ที่สามารถทราบหรือสามารถประเมินโอกาสและความเป็นไปได้ (probability distribution) ของความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นว่าจะมีมากน้อยเพียงใด ตรงจุดนี้เองที่สถาบันไม่ว่าจะเป็นกิจการ (firm) และ/หรือสังคมจะเข้ามามีบทบาทในการเกื้อหนุน(หรือทำโทษ) อันเป็นการสร้างแรงจูงใจ (หรือไม่จูงใจ) ต่อการประกอบการของผู้ประกอบการ การเป็นเจ้าของกิจการ (owner/self-employed) เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต หรือเป็นลูกจ้างจึงไม่ใช่ตัวบ่งชี้ผู้ประกอบการเพราะเป็นไปในเชิงสถิติที่สามารถหลีกเลี่ยงหรือคาดการณ์ความเป็นไปได้ที่จะเกิดผลสำเร็จตามที่ต้องการหรือไม่ได้และ/หรือสามารถหาหนทางขจัดความเสี่ยงนี้ออกไปได้

Schumpeter (1934,1942) นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับผู้ประกอบการว่าเป็นต้นเหตุของการเปลี่ยนแปลง หรือ disruptive force ด้วยการประดิษฐ์คิดค้น หรือ innovate ในสิ่งใหม่จากสิ่งที่มีอยู่ก่อนแล้ว ถ้าการพัฒนาคือกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เป็นพลวัตรของสถานะที่เป็นอยู่ (status quo) การประดิษฐ์ของใหม่เพื่อมาทดแทนของเก่า หรือ creative destruction จึงเป็นสาระสำคัญของกระบวนการพัฒนาตามแนวทางของเขาที่ทำให้สถานะที่เป็นอยู่นั้นเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นผู้ประกอบการจึงเป็นเหตุของการพัฒนาด้วยการสร้าง (creative) ของใหม่ และทำลาย (destruction) ของเก่าไปเรื่อยๆ ผู้ประกอบการจึง

มิได้ทำตามหน้าที่ที่มีอยู่ ดังเช่นลูกจ้างหรือผู้จัดการโดยทั่วไป หากแต่ทำในสิ่งที่เกินกว่าหน้าที่ที่กำหนดเอาไว้ ผู้ประกอบการจึงมีสถานะ (1) อยู่ระหว่างตลาดปัจจัยและตลาดผลผลิตเพื่อที่จะแสวงหากำไรที่เป็นส่วนต่างหรือส่วนเหลือจากราคาทั้ง 2 ตลาด และ (2) ในฐานะของ innovator ที่สร้างสิ่งใหม่เพื่อไปทดแทนสิ่งเก่า กำไรอีกทางหนึ่งจึงมาจากพฤติกรรมแสวงหากำไร (rent seeking) จากราคาที่ตนเองสามารถกำหนดเองได้จากอำนาจผูกขาดจากสิ่งใหม่ที่สร้างขึ้นมาแม้จะในช่วงเวลาสั้นๆก็ตาม

กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจของ Schumpeter จึงเริ่มที่ (1) หน้าที่ของ inventor ที่เป็นผู้ประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่หรือวิธีการใหม่ในเชิงเทคโนโลยีที่ไม่เคยมีมาก่อน (2) หน้าที่ของ innovator จึงเกิดขึ้นติดตามมาเพื่อนำสิ่งใหม่ต่างๆ เหล่านี้มาผสมผสานกับสิ่งเก่าที่มีอยู่หรือทำออกมาใหม่ให้มีความเป็นไปได้ในเชิงการค้า (commercialization) และ (3) เมื่อมีของใหม่ที่ สามารถขายได้ก็ย่อมที่จะมีอำนาจผูกขาดและมีการแพร่กระจายด้วยการลอกเลียนแบบ (imitation) ติดตามมา ความแตกต่างและความสัมพันธ์ระหว่าง inventor-innovator-imitation จึงสามารถอธิบายได้จากกระบวนการทั้ง 3 ขั้นตอนข้างต้นนี้

Kirzner (1973, 1979, 1985) ได้นำเสนอความหมายของผู้ประกอบการในเชิงกระบวนการของการค้นพบ (process of discovery) โอกาสในการหากำไรในลักษณะ arbitrageur โดยปัจเจกชนจะมีความสามารถในการรับรู้ถึงโอกาสในการหากำไรที่แตกต่างกันออกไป แต่เมื่อสังเกตเห็นก็จะทำหน้าที่(ผู้ประกอบการ)ในการนำเสนอสิ่งใหม่เข้ามาในตลาดจนกระทั่งโอกาสในการหากำไรจากสิ่งใหม่นี้หมดไปกลายเป็นศูนย์จากการเข้ามาแข่งขัน

ของผู้ประกอบการรายใหม่ การเกิดขึ้นใหม่ของมหาวิทยาลัยในพื้นที่ใดจะนำมาซึ่งโอกาสในการหากำไร (หรือมองเห็น-รับรู้ความผิดพลาดจากผู้มาก่อน) จากห้องพักและกิจการที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษาและการศึกษาที่จะเริ่มเกิดขึ้นตามมา ทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับผู้ประกอบการแต่ละคนในการรับรู้และมองเห็นโอกาสในการทำกำไรที่ไม่เท่ากันนั่นเอง ข้อวิพากษ์สำคัญประการหนึ่งก็คือการทำ arbitrage ไม่จำเป็นต้องมีทุนก็สามารถทำได้ เมื่อไม่มีทุนเป็นของตนเองจะเกิด asymmetric ในผลที่เกิดขึ้นจากการประกอบการเพราะเมื่อขาดทุนก็ไม่มีผลเสียเกิดขึ้นกับผู้ประกอบการแต่อย่างใด

3.3. การวัด

นอกเหนือไปจากความหมายของผู้ประกอบการที่อาจแตกต่างกันไปตามแนวคิดแต่ละคน เช่น ผู้ประกอบการของ Schumpeter เป็น technology entrepreneur ในขณะที่ผู้ประกอบการของ Kirzner เป็น arbitrage entrepreneur แต่เท่าที่ปรากฏ ผู้ประกอบการมักเป็นปัจเจกชนที่มีใช้กลุ่มบุคคลหรือนิติบุคคล แต่การจะวัดออกมาเชิงปริมาณอาจเป็นเรื่องยากเพราะผลการประกอบการหรือความเป็นผู้ประกอบการการนั้นเป็นความสามารถที่มีอยู่ภายในบุคคลไม่สามารถจำแนกแยกออกมาได้โดยง่าย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องใช้ ตัวแทน (proxy) ในการวัด

การค้นคว้าวิจัย (R&D) จึงเป็นตัวแทนในเชิง input ขณะที่ลิขสิทธิ์/สิทธิบัตรจากการค้นคว้าจะเป็นตัวแทนในเชิง output มูลค่าที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอนจะไม่เท่ากันอย่างแน่นอนและมักจะเข้าข่าย invention มากกว่า innovation

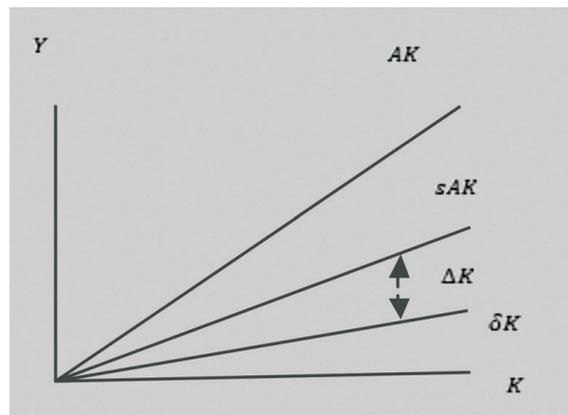
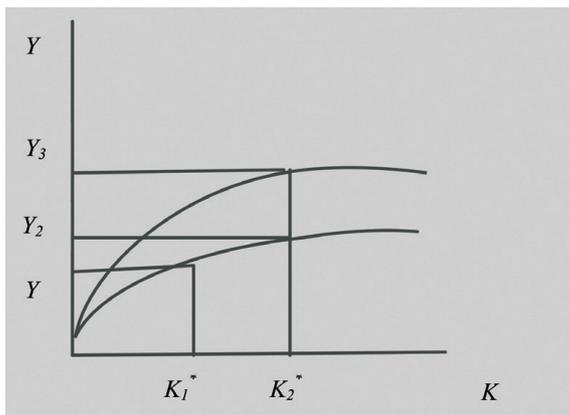
ในทำนองเดียวกัน เจ้าของกิจการ หรือ owner/self-employed person เป็นข้อมูลที่เป็นตัวแทนผู้ประกอบการที่ถูกนำมาใช้ในเชิงวิชาการค่อนข้างบ่อยครั้งมาก แต่ก็ไม่ได้เป็นตัวแทนที่ดีเสมอไปเนื่องจากเหตุผลอื่นๆ เช่น ตกงาน ต้องการเป็นเจ้าของนายตนเอง หรือ ต้องการหลีกเลี่ยงภาษี จึงมาเป็นเจ้าของกิจการ เป็นต้น ข้อมูลเจ้าของกิจการจึงรวมเอากลุ่มบุคคลที่มีอยู่อย่างหลากหลายแต่อาจไม่เข้าข่ายความหมายของผู้ประกอบการเสียทั้งหมด

3.4. ผู้ประกอบการและการเจริญเติบโต⁸

จากที่กล่าวมาในมุมมองเชิงประวัติศาสตร์การมีอยู่หรือเกิดขึ้นมาของผู้ประกอบการก็เนื่องมาจากความเสี่ยงอันเป็นที่มาของส่วนเกินหรือกำไร ในขณะที่หลักการตามแนวคิดของ Neo-classics ในเรื่อง การมีข่าวสารสมบูรณ์ การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล การมีอยู่เสมอของดุลยภาพ ยังคงอยู่เสมอแม้แต่ในสภาพของพลวัตที่ (ถูกตั้งข้อสังเกตว่า) ไม่มีความจำเป็นสำหรับบทบาท innovator ของผู้ประกอบการที่จะรับความเสี่ยงหรือแสวงหาโอกาสในการหากำไรภายใต้ข้อสมมุติของสภาพแวดล้อมที่มีการคาดการณ์อย่างสมบูรณ์เช่นนั้น ผู้ประกอบการจึงเป็นปัจจัยที่ 4 ที่หายไปจากความเกี่ยวข้องกับการเจริญเติบโตและกระบวนการพัฒนา ในขณะที่บทบาทของ ทุน และ/หรือ แรงงาน มีทฤษฎีอยู่อย่างมากมายที่เชื่อมโยงว่าเป็นสาเหตุสำคัญของการเจริญเติบโต

จุดเปลี่ยนอยู่ที่การเปลี่ยนแนวคิดจากการเจริญเติบโตอันเป็นผลจากภายนอกตาม Solow (1956) มาเป็น การเจริญเติบโตอันเป็นผลจากภายในตาม Lucas (1988) และ Romer (1990)

⁸ ตัวแบบที่แสดงความแตกต่างระหว่างความแตกต่างระหว่างการเจริญเติบโตอันเป็นผลจากภายนอก-ในสามารถดูได้จากงานวิจัย “พัฒนาเศรษฐกิจไทย: มุมมองจากประวัติศาสตร์” กองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ภาพที่ 1 ความแตกต่างระหว่างการเจริญเติบโตอันเป็นผลจากภายนอก (ซ้าย) และ ภายใน (ขวา)

เมื่อพบว่าความแตกต่างในการเจริญเติบโตในแต่ละประเทศมิได้ขึ้นอยู่กับจำนวนปัจจัย ทุน และแรงงาน แต่เพียงลำพัง หากแต่ขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆ ที่มีใช้จำนวนทุนหรือแรงงานที่เรียกโดยรวมว่า Total Factor Productivity (TFP) เช่น ความก้าวหน้าในเทคโนโลยีหรือความสามารถของผู้ประกอบการ จึงมีผลต่อ TFP ทำให้เส้นการผลิตขยับเพิ่มสูงขึ้น ทุนที่มีอยู่เท่าเดิมจึงสามารถได้ผลผลิตมากขึ้น ส่งผลต่อ (ก) ทุนที่จะมีประสิทธิภาพมากขึ้น และ (ข) การสะสมทุนที่เพิ่มมากขึ้นตาม steady state ในระยะยาวที่เปลี่ยนแปลงไปดังแสดงโดยภาพที่ 1 (ซ้าย) ความแตกต่างระหว่างการเจริญเติบโตอันเป็นผลจากภายนอก-ในอยู่ที่ฟังก์ชันการผลิตมิได้ขึ้นอยู่กับกฎของการลดน้อยถอยลงที่มีต่อทุน (diminishing return to capital) ผลก็คือฟังก์ชันการผลิตจะไม่มีลักษณะของ concave to origin แต่อย่างใด ดังนั้นภาพที่ 1 (ขวา) จึงไม่มี steady state เกิดขึ้นเนื่องจากประสิทธิภาพของทุน (MPK) จะมีค่าคงที่ไม่ลดน้อยถอยลงเหมือนดังเช่นกรณีของการเจริญเติบโตอันเป็นผลจากภายนอก

การปฏิเสศ MPK ลดลง และสนับสนุน MPK ที่คงที่หรือเพิ่มขึ้นมีความเหมาะสมมาก

น้อยเพียงใดในฐานะข้อสมมุติที่จะนำมาใช้ขึ้นอยู่กับความหมายของทุนเป็นสำคัญ หากทุนหมายถึงรวมไปถึง ความรู้ (knowledge) ในลักษณะของ software capital มิใช่คิดเฉพาะเครื่องจักรเครื่องมือที่เป็น hardware capital แต่เพียงลำพังก็น่า จะมีความเหมาะสม เหตุก็เพราะความรู้เป็นสิ่งที่ *ใช้ไม่หมด-ขโมยไม่ได้* การเพิ่มคอมพิวเตอร์ 10 เครื่องให้กับแรงงานเพียง 1 คนย่อมไม่สามารถทำให้แรงงานมีผลผลิตเพิ่มขึ้น 10 เท่าแต่จะทำให้ MPK ลดลงอย่างแน่นอน แต่การเพิ่มแรงงานคนที่มีความรู้ 10 คนให้มีโอกาสได้ทำงานร่วมกับเครื่องคอมพิวเตอร์ 10 เครื่องแน่นอนว่าย่อมมีโอกาสสูงที่จะได้ MPK ที่คงที่หรือเพิ่มขึ้นเพราะแรงงานคนที่มีความรู้อาจใช้เพียง 1 คนก็สามารถควบคุมการทำงานของคอมพิวเตอร์ได้มากกว่า 1 เครื่องในเวลาเดียวกันได้ แรงงานคนที่มีความรู้จึงเป็นแรงงานที่มีประสิทธิภาพ ข้อสมมุติของ MPK ที่คงที่หรือเพิ่มขึ้นจึงขึ้นอยู่กับคำจำกัดความของทุนที่แคบหรือกว้างเป็นสำคัญ การศึกษาหรือการค้นคว้าวิจัยจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่เพิ่มพูนความรู้ในตัวคนที่จะนำไปใช้ร่วมกับทุนที่มีอยู่ซึ่งจะมีบทบาททำให้ ทุนมนุษย์ (human capital) เพิ่มขึ้นอันเป็นที่มาของ MPK ที่คงที่หรือเพิ่มขึ้น

ในระบบเศรษฐกิจที่ขาดการสร้างสรรค์ หรือเอาแต่แบบลอกเลียนแบบโดยซื้อเทคโนโลยีมาจากภายนอกจึงได้แต่เพียง hardware capital ที่หากจะเพิ่มผลผลิต 1 หน่วยก็อาจจะต้องเพิ่มปัจจัย เช่น ทุน (อย่างน้อย) ในสัดส่วนเดียวกันคือ 1 หน่วย MPK จึงจะมีค่าคงที่ แต่หากมีการสร้างสรรค์หรือประดิษฐ์คิดค้นเทคโนโลยีเป็นของตนเอง ทุนที่เพิ่มขึ้นจึงมีความเป็น software capital และมีโอกาสสูงที่จะทำให้ MPK มีค่าเพิ่มขึ้นมากกว่าคงที่ ผลการประกอบการอันเนื่องมาจากการประกอบกิจการจึงมีแนวโน้มที่จะเป็น software capital มากกว่า hardware capital

4. ข้อวิเคราะห์เกี่ยวกับการพัฒนาของไทย

ความทันสมัยของไทยในขณะนั้นหรือแม้แต่ในขณะนี้ก็ตาม อาจกล่าวได้ว่าเป็นการเลียนแบบชาติตะวันตก (westernization) สิ่งที่เกิดขึ้นในช่วงรัชกาลที่ 5 และได้ถูก Yasuba & Dhiravegin (1985) นำไปเปรียบเทียบกับสมัยจักรพรรดิเมจิในประเด็นของการเลือกแบบแผนการพัฒนาที่แตกต่างกัน โดยญี่ปุ่นเลือกเอาการพัฒนาอุตสาหกรรมจึงทำให้เกิดการพัฒนาในระดับประเทศในเวลาต่อมาในขณะที่ไทยมิได้เลือกเช่นนั้นจึงเป็นสาเหตุสำคัญของความแตกต่างใน ผล (consequences) ของการพัฒนาในเวลาต่อมา ต่อไปนี้จึงเป็นข้อวิเคราะห์เกี่ยวกับการพัฒนาของไทยภายใต้กรอบแนวคิดเรื่องการเจริญเติบโตดังที่ได้กล่าวมาแล้วก่อนหน้านี้

4.1 ระบบครอบครัว กับ การออม การสะสมทุน และเทคโนโลยี

ระบบครอบครัวเชิงเดี่ยว หรือ unilateral family system ที่เกิดขึ้นใน ญี่ปุ่น และ จีน อาจ

หมายถึงระบบที่มีการสืบทอดสะสมความมั่งคั่งและถ่ายทอดองค์ความรู้หรือเทคโนโลยีในสายเลือดฝ่ายชายเท่านั้น แตกต่างไปจากระบบครอบครัวเชิงคู่หรือ bilateral family system ที่เกิดขึ้นในไทยที่การส่งสมความมั่งคั่งในทุนและถ่ายทอดองค์ความรู้ได้ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง

จากสภาพเริ่มต้นจะเห็นได้ว่าระบบครอบครัวเชิงเดี่ยวก็ได้เห็นอ้อมกว่าระบบครอบครัวเชิงคู่ในการพัฒนาเศรษฐกิจแต่อย่างใด ในกรณีของไทยเหตุผลที่ชาวจีนสามารถสะสมทุนและองค์ความรู้ได้มากกว่าคนพื้นเมืองมิได้เกิดจากระบบครอบครัวแต่เพียงลำพัง หากแต่มาจากบทบาท *คนนอก* ในการเลือกประกอบอาชีพ เช่น พ่อค้าคนกลาง/ผู้ประกอบการ ที่ชาวจีนอพยพถูกบังคับให้เลือกต่างหาก ในขณะที่ส่วนเกินจากการเป็นผู้ประกอบการมีมากกว่าการเป็นผู้ผลิต แม้ระบบการเงินไทยยังไม่พัฒนาแต่เงินออมของผู้ประกอบการที่มีอยู่ก็ถูกนำไปใช้เพื่อการลงทุนในเวลาต่อมาในลักษณะของแหล่งเงินออมภายใน (internal finance) ซึ่งเป็นพฤติกรรมโดยทั่วไปในช่วงเริ่มต้นธุรกิจอันเป็นการใช้เงินออมไปในทางที่ก่อให้เกิดการเจริญเติบโตก่อนที่จะขยายตัวจนเงินออมภายในไม่สามารถรองรับได้และต้องหันไปหาแหล่งเงินออมภายนอก (external finance) แทน ในขณะที่การสะสมทุนของเกษตรกร/ชาวนาไทยมีแนวโน้มต่ำกว่าพ่อค้าคนกลาง/ผู้ประกอบการชาวจีนและไม่ได้ถูกนำไปใช้เพื่อการลงทุนเช่นเดียวกับผู้ประกอบการที่เป็นชาวจีน

4.2.ชนชั้นกลาง

ซามูไร (侍) มิได้เป็นชนชั้นกลางในสังคมญี่ปุ่นและมีได้มีบทบาทเชิงเศรษฐกิจในฐานะผู้ประกอบการมาตั้งแต่แรก หากแต่ชนชั้นซามูไร

นั้นได้ถูกวางตำแหน่งไว้ในฐานะเป็นชนชั้น ทหาร ที่เป็นผู้มีสิทธิถืออาวุธ (ดาบ) ที่อยู่ภายใต้ชนชั้น ขุนนางเพื่อเป็นกองกำลังสนับสนุนเจ้านาย ซามูไร จึงถูกขูดรีดและกระชับให้มีความจงรักภักดีต่อ เจ้านายตนเองมากขึ้นด้วยการวางบทบาทให้พึ่งพา เจ้านายในเชิงเศรษฐกิจโดยมิได้กำหนดให้มีหน้าที่ต้องหาเลี้ยงตนเองแต่อย่างใด ดังนั้นสถานะของ ซามูไรที่ไม่มีสังกัดหรือเจ้านายตายส่วนใหญ่หรือ โรนิน (浪人) จึงเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาเนื่องจาก จะถูกทอดทิ้งไม่มีที่ยืนในสังคมเพราะไม่ได้ถูก ออกแบบไว้ให้หาเลี้ยงตนเองเป็นสำคัญ เหตุผลทาง เศรษฐกิจนี้จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ซามูไรมีความภักดีต่อเจ้านาย

ความสงบที่เกิดขึ้นกว่า 200 ปีของญี่ปุ่น ในสมัยการปกครองระบบโชกุนโดยครอบครัว โทกูงาวะ (徳川) แม้จะทำให้ไม่มีศึกสงครามใหญ่ เหมือนก่อน แต่ในอีกทางหนึ่งความต้องใช้ซามูไรใน บทบาททหารก็น้อยลงไปด้วยเช่นกัน เมื่อเศรษฐกิจ เข้าสู่ระบบตลาดที่ผลิตสินค้าเฉพาะอย่างที่ตนเอง ได้เปรียบแล้วนำมาซื้อขายแลกเปลี่ยนโดยใช้เงินใน การชำระราคามากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับราคาสินค้าและรายได้ของชนชั้นอื่นๆ เช่น พ่อค้า หรือ ขาวนา ตำแหน่ง/สถานะของซามูไรและรายได้ (ที่ไม่ใช่ตัวเงิน) โดยเฉพาะอย่างยิ่งซามูไรในระดับล่าง จึงผกผันกัน แม้จะมีสถานะทางชนชั้นในสังคมที่สูงกว่า ขาวนา พ่อค้า แต่มีรายได้ในเชิงเศรษฐกิจต่ำกว่า การยกเลิกซามูไรและใช้ระบบเกณฑ์ทหาร แทนทำให้ซามูไรต้องแสวงหาความอยู่รอดโดยผัน ตัวเองไปสู่อาชีพอื่น ๆ มากขึ้น เช่น พ่อค้า หรือ ผู้ประกอบการ เนื่องจากปราศจากเจ้าสังกัดที่จะให้ความอุปถัมภ์ช่วยเหลือเพราะตำแหน่งของเจ้านาย ก็ถูกยกเลิกไปด้วยเช่นกัน

ในกรณีของไทยในช่วงเวลาปฏิรูป จุฬาลงกรณ์อาจกล่าวได้ว่ายังปราศจากชนชั้นกลาง ชนชั้นที่อยู่ระหว่างพลเมืองทั่วไปที่เป็นเจ้าของที่ดิน และ/หรือเป็นเกษตรกรกับขุนนางจะมีเฉพาะแต่เพียง *คนนอก* เช่น ชาวจีนเท่านั้นที่อาจถือได้ว่าเป็นชนชั้นกลางที่สามารถหาเลี้ยงชีพพึ่งพาตนเอง โดยปราศจากการอุปถัมภ์ได้ การยกเลิกระบบไพร่และทาสมิได้ทำให้เกิดชนชั้นกลางแต่อย่างใด เนื่องจากคนเหล่านี้ยังต้องพึ่งพาการอุปถัมภ์จากการใช้ปัจจัยการผลิตเช่นที่ดินเนื่องจากขาดสถาบัน ในการคุ้มครองกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนบุคคล เช่น กฎหมาย โฉนด ศาล ตำรวจ เป็นต้น แม้บางคนอาจมีความสามารถที่จะเป็นชนชั้นกลางหรือผู้ประกอบการได้ แต่การจะไปทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น ค้าขายหรือประกอบการแข่งขันกับคนที่เคยเป็นเจ้านายนั้นเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาในสังคมที่ขาดแคลนสถาบันที่จะคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล

การเปลี่ยนแปลงจากการเปิดประเทศ ในยุคฟื้นฟูเมจิและยุคปฏิรูปจุฬาลงกรณ์จึงส่ง ผลที่แตกต่างกันเนื่องจากสภาพเริ่มต้นด้าน สถาบันที่แตกต่างกัน สมัยฟื้นฟูเมจิทำให้เกิดการ decentralization ไม่รวมศูนย์เหมือนดังเช่นสมัย โชกุน⁹ และเป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้เกิด ชนชั้นกลางและความเป็นผู้ประกอบการได้มากกว่า เนื่องจากพลเมืองเป็นเสรีชนที่มีอิสระในการตัดสินใจด้วยตนเองและปราศจากการอุปถัมภ์พึ่งพา มากกว่าในสมัยรัชกาลที่ 5

4.3.ผลของการค้าระหว่างประเทศ

ข้อมูลจากการค้าระหว่างประเทศเท่าที่สามารถรวบรวมได้ชี้ให้เห็นว่า การเปิดเสรีด้านการค้าก่อให้เกิดผลที่แตกต่างกันออกไป สำหรับ

⁹ แม้ว่าจะเป็นระบบสมบูรณาญาสิทธิราช แต่ฝ่ายบริหารที่ถูกแต่งตั้งโดยจักรพรรดิก็มาจากตัวแทนของก๊ก(clan)ต่างๆที่เป็นแนวร่วมโค่นล้มระบบโชกุน

ประเทศไทย การเปิดเสรีการค้าทำให้ดุลการค้าเกินดุลอย่างสม่ำเสมอด้วยการส่งออกที่เพิ่มขึ้นมากกว่าการนำเข้าอยู่ตลอดเวลาในขณะที่ญี่ปุ่นขาดดุลการค้าดังแสดงโดยภาพที่ 2 และ 3 ตามลำดับ ข้อมูลสัดส่วนการส่งออกข้าวและยางในช่วงทศวรรษ ค.ศ. 1950 (ประมาณ 100 ปีนับจาก ค.ศ. 1868) ที่ยังสูงถึงกว่าร้อยละ 70 ของมูลค่าการส่งออกทั้งหมด และยังคงเป็นไปในลักษณะของสินค้าที่มีได้มีการแปรรูปให้แตกต่างไปจากเดิมหรือยังคงมีส่วนการใช้เป็นวัตถุดิบ/บริโภคนภายในประเทศต่ำกว่าปริมาณที่ผลิตได้ ข้อเท็จจริงเชิงเชิงประจักษ์นี้สนับสนุนและชี้ให้เห็นว่าในช่วงเวลาที่ผ่านมากกว่า 100 ปีนั้นไทยยังคงผลิตสินค้าขั้นปฐมเพื่อการส่งออกได้มากขึ้นด้วยการเพิ่มปัจจัยการผลิต เช่น แรงงาน หรือ ที่ดิน (ทุน) ซึ่งสอดคล้องกับข้อเท็จจริงของการขยายเนื้อที่การเกษตรและการลดลงของเนื้อที่ป่าไม้ ขณะที่การยกระดับการผลิตด้วยการเพิ่มการใช้เทคโนโลยีไม่ปรากฏหลักฐานสนับสนุนแต่อย่างใด ในขณะที่ญี่ปุ่นเป็นไปในทางตรงกันข้าม

การไม่มีนโยบายจำกัดผู้อพยพชาวจีนในฐานะคนต่างชาติทำให้ไม่เกิดการขาดแคลนแรงงานและค่าจ้างแรงงานนอกภาคเกษตรไม่สูงขึ้น การไม่มีการเก็บภาษีที่ดินและยังมีที่ดินว่างเปล่าอยู่ทำให้แรงงานไทยยังคงมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่จะเพิ่มผลผลิตโดยขยายพื้นที่เพาะปลูกและอยู่ในภาคเกษตรด้วยวิธีการผลิต (เทคโนโลยี) แบบเดิมตราบเท่าที่ยังคงมีอุปสงค์จากต่างประเทศมากกว่าที่จะเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมที่ตนเองไม่มีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ อีกนัยหนึ่งก็คือสภาพอุปทานรวมในขณะนั้นน่าจะเป็นเส้นที่ขนานไปกับแกนนอนทำให้การขยายตัวของเศรษฐกิจมา

จากปัจจัยด้านอุปสงค์รวม เช่น จากการค้าระหว่างประเทศ เป็นสำคัญ

อีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญก็คือการเปิดเสรีทางการค้าทำให้ไม่สามารถจำกัดการนำเข้าหรือปกป้องอุตสาหกรรมการผลิตภายในเพื่อแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจด้วยโควตาหรือภาษีได้ ดังนั้นสำหรับไทยในช่วงสนธิสัญญาเบาริงยังมีผลใช้บังคับจึงไม่มีแรงผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงการผลิตในภาคเกษตรที่ยังคงมีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบอยู่ไปสู่ภาคอุตสาหกรรมที่อาจเสียเปรียบกว่าดังเช่นญี่ปุ่นที่ต้องกระทำ กระบวนการพัฒนาของญี่ปุ่นจึงเกิดขึ้นโดยการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตและโยกย้ายแรงงานจากเกษตรไปสู่อุตสาหกรรม อันเนื่องมาจากความเสียเปรียบโดยเปรียบเทียบในภาคเกษตรดังสังเกตได้จากการขาดดุลการค้าและไม่สามารถดำรงการขาดดุลนี้ไว้ได้ตลอดไปจึงมีแรงผลักดันให้ต้องหันไปหาภาคการผลิตที่มีมูลค่าเพิ่มสูงกว่าเดิมหรือมีความได้เปรียบมากกว่าเดิมเพื่อให้สามารถนำเข้าสินค้าที่ตนเองต้องการจากต่างประเทศหรือผลิตสินค้าเพื่อทดแทนการนำเข้าจากต่างประเทศได้นั่นเอง

การเปิดการค้าเสรีของทั้ง 2 ประเทศให้ผลลัพธ์ต่อการพัฒนาประเทศที่แตกต่างกันอันเนื่องมาจากสภาพเริ่มต้นและโครงสร้างเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ไทยแม้จะอยู่ในสถานะเกินดุลการค้าแต่ไม่สามารถนำเอาเงินออมดังกล่าวมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ เนื่องจากขาดการพัฒนาด้านสถาบัน เช่น กฎ ระเบียบ ทำให้สถาบันการเงินที่แม้จะมีในภายหลังก็ไม่สามารถยกระดับการพัฒนาควบคู่กันไปได้ ในขณะที่ญี่ปุ่นเป็นไปในทางตรงกันข้าม แม้จะขาดดุลการค้าแต่สามารถหาวิธีจัดการให้ดุลการค้าไม่ขาดดุลด้วยการพัฒนาสถาบัน

เช่น ระบบการเงิน ให้เป็นแหล่งเชื่อมโยงระหว่างเงินออมและเงินลงทุนในระบบเศรษฐกิจ

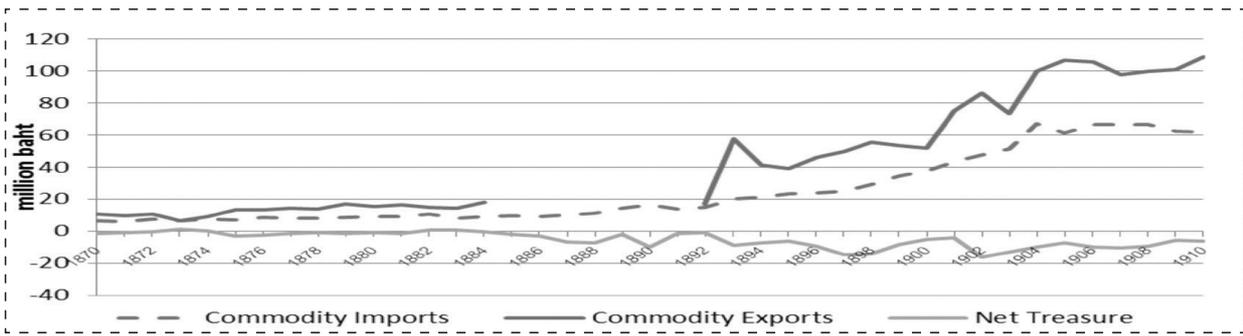
กล่าวโดยสรุปได้ว่าการเจริญเติบโตของไทยจากอดีตมาจึงมาจากการเพิ่มในปัจจัยการผลิตและอาศัยเทคโนโลยีจากภายนอก (ต่างประเทศ) ในการยกระดับเส้นการผลิตซึ่งสอดคล้องกับการเจริญเติบโตอันเป็นผลจากภายนอกดังแสดงโดยภาพที่ 1 (ซ้าย) มากกว่าการเจริญเติบโตอันเป็นผลจากภายในตามภาพที่ 1 (ขวา)

5.สรุป

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้ประกอบการกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทั้งในเชิงประวัติศาสตร์และในเชิงทฤษฎีการเจริญเติบโตแบบมหภาค พบว่าแบบแผนการพัฒนาเศรษฐกิจของไทยตั้งแต่มีการเปิดประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะพึ่งพาพึ่งพาจำนวนปัจจัยการผลิตดั้งเดิม แรงงาน ที่ดิน และทุน ทั้ง 3 เป็นปัจจัยขับเคลื่อนอยู่เช่นเดิม การมีจำนวนปัจจัยการผลิตเหลือเพื่อในเวลาอดีตนั้นทำให้สามารถตอบสนองต่ออุปสงค์รวมที่เกิดขึ้นจากการค้าระหว่างประเทศได้เป็นอย่างดีอันเป็นที่มาของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะสั้น การขาดผู้ประกอบการทำให้ความเชื่อมโยงระหว่างผู้ประกอบการกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจใน

ระยะยาวไม่เกิดขึ้น การมี TFP ในระดับต่ำจึงเป็นผลมาจากการขาดซึ่งปัจจัยที่ 4 เช่น สถาบัน และ/หรือ เทคโนโลยี ดังนั้นเมื่ออุปทานรวมเริ่มถูกใช้ไปอย่างเต็มที่ (full employment) ในระยะยาวไทยจึงไม่สามารถรักษาระดับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพื่อยกระดับให้เป็นประเทศที่พัฒนาแล้วได้ทั้งๆ ที่ไม่ขาดซึ่งปัจจัยทุนหรือแรงงานในระยะเริ่มแรกแต่อย่างใด

ความหลงผิดประการหนึ่งก็คือ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจนั้นมาจากการขยายซึ่งอุปทานรวมออกไปในระยะยาวแม้ปัจจัยการผลิต เช่น ทุน และแรงงานจะถูกใช้งานอย่างเต็มที่แล้วซึ่งเป็นการขยายจุด full employment ออกไปด้วยการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้าง เช่น สถาบัน หรือเทคโนโลยี ภายใต้จำนวนปัจจัยการผลิตคงเดิม หากใช้การพึ่งพาการขยายตัวด้วยจำนวนปัจจัยการผลิตเพราะอย่างหลังเป็นเพียงแค่การจัดการด้านอุปสงค์รวม (aggregate demand management) เพื่อลดหรือให้สอดคล้องกับความผันผวนของวัฏจักรเศรษฐกิจหาใช้การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแต่อย่างใดไม่ การปรับเปลี่ยน TFP จึงเปรียบได้กับการเปลี่ยนกระดองของปูที่ทำให้ปูนั้นสามารถเจริญเติบโตขึ้นมาได้หาใช้ด้วยการให้บริโภคอาหารแต่เพียงลำพังไม่

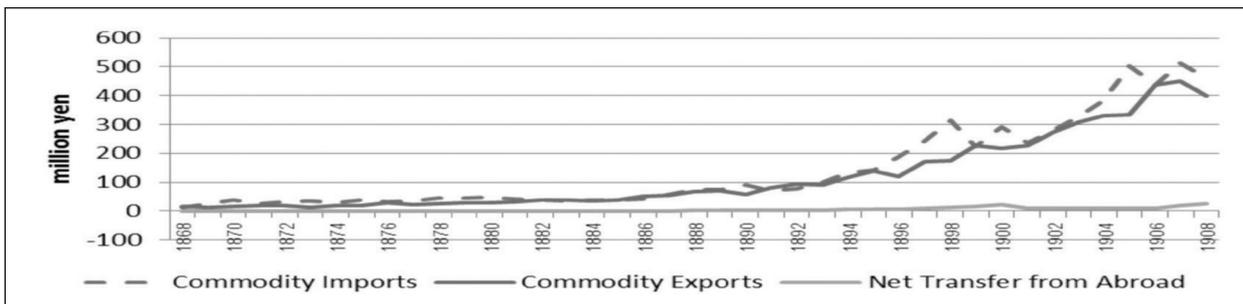

ภาพที่ 2 Thailand Foreign Trades and Net Treasures

Notes:

1. Treasure exports between 1865-6, 1885-94 and 1942-9 were included in total export, therefore net treasure in those year were net of treasure from imports only. Treasure here includes precious metal such as coin, bullion and gold leaf which can be used as a mean of international payments to settle monetary debts.
2. Prior to 1920, the figures refer to the port of Bangkok only. The largest omission was the trade of tin exports and consumer-goods imports in the southern Thailand.

Source: rearranged from Ingram (1971) appendix C, statistics of foreign trade

ภาพที่ 3 Japan Foreign Trades and Net Transfer from Abroad

Source: selected and rearranged data from Ohkawa (1979) table A31

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2555). *ปากไก่และใบเรือ: รวมความเรียงว่าด้วยวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ต้นรัตนโกสินทร์* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน.
- [2] Cameron, R. (1967). *Banking in Early Stages of Industrialization: a study in comparative economic history*. New York: Oxford University Press.
- [3] Cameron, R. (1972). *Banking and Economic Development: some lessons of history*. New York: Oxford University Press.
- [4] Cantillon, R. (1755). *Essai sur la nature du commerce en général (Essay on the Nature of Trade in General)* (H. Henry, Trans.). London: Macmillan & Co.
- [5] Department of Commerce and Statistics (later National Statistics Office). (n.d.). *Statistical Year Book of Thailand*, Title varies (1917-69), Bangkok: National Statistics Office.
- [6] Gershenkron, A. (1962). *Economic Backwardness in Historical Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- [7] Gurley, J. and E. Shaw (1955). Financial Aspects of Economic Development. *The American Economic Review*, 45(4), 515-538.
- [8] Gurley, J. and E. Shaw (1956). Financial Intermediaries and the Saving-Investment Process. *The Journal of Finance*, 11(2), 257-276.
- [9] Ingram, J. (1971). *Economic Change in Thailand 1850-1970*. London, UK: Oxford University Press.
- [10] Jacobs, N. (1971) *Modernization without Development: Thailand as an Asian Case Study*. New York: Praeger Publishers Inc.,
- [11] Kirzner, I. (1973). *Competition and Entrepreneurship*. Chicago: University of Chicago Press.
- [12] Kirzner, I. (1979). *Perception, Opportunity and Profit: Studies in the Theory of Entrepreneurship*. Chicago: University of Chicago Press.
- [13] Kirzner, I. (1985). *Discovery and the Capitalist Process*. Chicago: University of Chicago Press.
- [14] Knight, F. (1921). *Risk, Uncertainty and Profit*. New York: Houghton Mifflin.
- [15] Lailuk, S. (1933-56). *Collected Laws* (Prachum Kotmai Prajum Sok in Thai). Bangkok: n.p.
- [16] Lucas, R. Jr. (1988). On the Mechanics of Economic Development. *Journal of Monetary Economics* 22(1), 3-42.
- [17] Malloch, D. E. (1852). *Siam: Some General Remarks on Its Productions, and Particularly on Its Imports and Exports, and the Mode of Transacting Business with the People*. Bangkok: n.p.

- [18] Ohkawa, K., Shinohara, M., & Meissner, L., (1979). *Patterns of Japanese Economic Development A Quantitative Appraisal*. New Haven: Yale University Press.
- [19] Okuma, S. (1900). The Industrial Revolution in Japan. *North American Review*, 171(528), 677-691.
- [20] Ott, D. (1961). The Financial Development of Japan, 1878-1958. *Journal of Political Economy*, 69(2), 122-14
- [21] Romer, P. (1986). Increasing Returns and the Long Run Growth. *Journal of political economy*, 94(5), 1002-1037.
- [22] Romer, P. (1990). Endogenous Technological Change. *Journal of Political Economy*, 98(5), 71-102.
- [23] Schumpeter, J. (1934). *The Theory of Economic Development* (R. Opie, Trans.). Cambridge: Harvard University Press.
- [24] Schumpeter, J. (1942). *Capitalism, Socialism and Democracy*. New York: Haper & Row.
- [25] Siam Repository (1869-74). Quarterly compilation reprinting material from Siam Weekly Advertiser. Bangkok: n.p.
- [26] Solow, S. (1956). A Contribution to the Theory of Economic Growth. *Quarterly Journal of Economics*, 70(1), 65-94.
- [27] Wallerstein, I. (1979). *The Capitalist World Economy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- [28] Watkins, M. (1963). A Staple Theory of Economic Growth. *The Canadian Journal of Economics and Political Science*, 29(2), 141-158
- [29] Yang, J. & Li, J., (2008). The Development of Entrepreneurship in China. *Asia Pacific Journal of Management*, 25(2), 335-359.
- [30] Yasuba, Y., & Dhiravegin, L., (1985). Initial Conditions, Institutional Changes, Policy and Their Consequences: Siam and Japan, 1850-1914, in Ohkawa, K., Ranis, G., & Meissner, L., (ED.), *Japan and the Developing Countries: A Comparative Analysis* (pp. 19-34). UK: Basil Blackwell Ltd.

ศาสตราจารย์ ดร. ชวินทร์ ลีณะบรรจง

หน่วยงานผู้แต่ง : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Professor Dr. Chawin Leenabanchong

Affiliation : Faculty of Economics, Thammasat University

Corresponding e-mail : chawin@econ.tu.ac.th